

Isabel Allende

Paula

Vijfentwintigste druk

WERELDBIBLIOTHEEK • AMSTERDAM

Vertaald uit het Spaans door Adri Boon

Eerste druk, november 1994

Vijfentwintigste druk, juli 2013

Oorspronkelijke titel *Paula*

Omslagontwerp Karin van der Meer

Omslagillustratie © James Winspear/Millennium/Hollandse Hoogte

© 1994 Isabel Allende

© 1994 voor Nederland:

Uitgeverij Wereldbibliotheek, Amsterdam

Nieuwezijds Voorburgwal 330 • 1012 RW Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

ISBN 978 90 284 2536 1

In december 1991 werd mijn dochter Paula ernstig ziek en kort daarna raakte ze in coma. Deze bladzijden werden geschreven tijdens de eindeloze uren die ik doorbracht in de gangen van een Madrileens ziekenhuis en in de hotelkamer waar ik enkele maanden woonde. En ook aan haar bed, in ons huis in Californië, gedurende de zomer en de herfst van 1992.

EERSTE DEEL

december 1991 – mei 1992

Luister, Paula, ik ga je een verhaal vertellen, zodat je je niet zo verloren voelt als je wakker wordt.

De familielegende begint in de eerste jaren van de vorige eeuw, toen een stevige zeeman uit Baskenland voet aan wal zette op de Chileense kust, met het hoofd vol grootse plannen en beschermd door het medaillon van zijn moeder, dat om zijn nek hing, maar waarom zou ik zover teruggaan als ik kan volstaan met de vermelding dat zijn nakomelingen bestonden uit een geslacht van onstuimige vrouwen en mannen met werklustige handen en een week hart. Sommigen van hen waren opvliegend van aard en stierven met het schuim op hun lippen, alleen was de oorzaak daarvan misschien niet hondsdelheid, zoals kwade tongen beweerden, maar een of andere plaatselijke pestilentie. Ze kochten vruchtbare grond in de omgeving van de hoofdstad, die met het verstrijken van de jaren steeds meer in waarde steeg, ze werden verfijnder, lieten statige huizen optrekken met tuinen en boompartijen erbij, ze huwden hun dochters uit aan rijke erfgenamen van gemengd bloed, ze deden hun kinderen op strenge kloosterscholen, en zo gingen ze mettertijd deel uitmaken van een zelfbewuste aristocratie van grootgrondbezitters, die ruim een eeuw de touwtjes in handen had, totdat de wervelwind van het modernisme opstak en de macht werd overgenomen door technocraten en handelaren. Een van hen was mijn grootvader. Hij mocht dan wel met een zilveren lepel in de mond geboren zijn, maar zijn vader stierf op jonge leeftijd ten gevolge van een onverklaarbaar pistool-

schot; de details van wat er zich die noodlottige nacht afspeelde zijn nooit bekend geworden, misschien ging het om een duel, een wraakoefening of een liefdesdrama, hoe het ook zij, het gezin bleef onbemiddeld achter, en aangezien mijn grootvader thuis de oudste was, moest hij van school af en werk zoeken om geld te verdienen voor zijn moeder en voor de opvoeding van zijn jongere broers en zusters. Heel veel later, toen hij een gefortuneerd man was geworden voor wie de mensen hun hoed afnamen, bekende hij me dat de ergste armoede de nette armoede is, omdat men die moet zien te verbergen. Hij zorgde ervoor dat hij er onberispelijk uitzag in de vermaakte kleren van zijn vader, met gesteven boordjes en keurig geperste pakken waardoor de slijtage van de stof niet zo opviel. Aan die tijd van behoefte dankte hij zijn weerstandsvermogen, hij dacht dat het leven slechts uit zwoegen en zweten bestond, en dat een fatsoenlijk man niet door het aardse tranendal kon gaan zonder zijn naaste te helpen. Toen al bezat hij de geconcentreerde uitdrukking en de onkreukbaarheid die hem kenmerkten, hij was uit hetzelfde hout gesneden als zijn voorouders, en hoewel hij net als velen van hen met beide benen stevig op de grond stond, ontsnapte toch een deel van zijn ziel naar de diepten van het dromenrijk. Daarom raakte hij ook verliefd op mijn grootmoeder, de jongste van een stel van twaalf kinderen, allemaal gekke en verrukkelijke excentriekelingen, zoals Teresa, aan wie op het einde van haar leven de vleugels van een heilige ontsproten, en wier dood in een enkele nacht alle rozestruiken van het Japanse Park deed verdorren, of Ambrosio, een Don Juan en groot ontuchtige, die zich op momenten van gulheid midden op straat van zijn kleren kon ontdoen om die aan de armen weg te schenken. Ik groeide op met verhalen over mijn grootmoeders gave om de toekomst te voorspellen, gedachten te lezen, met dieren te praten en met haar blik voorwerpen te verplaatsen. Men zegt dat ze ooit een biljart door de salon bewoog, maar de waarheid is dat het enige

dat ik in haar bijzijn van plaats heb zien veranderen, een doodgewone suikerpot was die om theetijd over de tafel heen en weer placht te schuiven. Die gaven wekten een zeker wantrouwen, en ondanks de charme van het meisje voelden de mogelijke huwelijkskandidaten zich bij haar niet op hun gemak; maar mijn grootvader vond telepathie en telekinese onschuldige vermaken en zag er op geen enkele manier een ernstig beletsel voor een huwelijk in, het enige dat hem zorgen baarde was het leeftijdsverschil, want zij was een heel stuk jonger en toen hij haar leerde kennen speelde ze nog met poppen en hield ze een vies kussentje in haar armen geklemd. Doordat hij haar nooit anders zag dan als een kind, was hij zich niet bewust van zijn hartstocht voor haar, totdat ze op een dag in het lang verscheen, met het haar opgestoken in een knot; toen dompelde de openbaring van een jarenlang gerijpte liefde hem onder in zo'n grote verlegenheid dat hij zijn bezoeken aan haar staakte. Zij raadde zijn gemoedstoestand en nog voordat hijzelf de kluwen van zijn gevoelens had kunnen ontwarren, stuurde ze hem een brief, de eerste van de vele die ze hem op de beslissende momenten van hun leven zou schrijven. Het ging niet om een geparfumeerd en aftastend kattenbelletje maar om een kort bericht, met potlood neergekrabbeld op een blaadje uit een schrift, waarin ze hem zonder omhaal vroeg of hij met haar wilde trouwen en, zo ja, wanneer. Uitgedost in ivoorkleurig kant en met een wilde bos oranjebloesem van was in haar knot verstrengeld verscheen de bruid voor het altaar als een visioen uit voorbije tijden; toen mijn grootvader haar zo zag, besloot hij tot het einde van zijn levensdagen zielsveel van haar te blijven houden.

Voor mij was dat paar altijd Tata en Memé. Van hun kinderen is mijn moeder de enige aan wie ik in dit verhaal aandacht zal schenken, want als ik over de rest van het stel begin, dan is het einde zoek; bovendien wonen degenen die nog in leven zijn ver weg; zo gaat dat met ballingschap, iedereen

wordt een andere kant op gedreven en daarna blijkt het erg moeilijk de mensen die her en der verspreid zitten weer bij elkaar te brengen. Mijn moeder is tussen de twee wereldoorlogen geboren op een lentedag in de jaren twintig, een gevoelig meisje dat niet in staat was mee te doen met haar broertjes en zusjes wanneer ze rennend over de zolder op muizejacht gingen om hun buit daarna in potjes formol te bewaren. Ze groeide op tussen de veilige muren van haar huis en de school, waar ze zich wijdde aan romantische lectuur en liefdadig werk, terwijl ze de faam genoot de mooiste te zijn die men in die familie van raadselachtige vrouwen had gezien. Vanaf haar puberteit had ze verschillende vrijers die om haar heen cirkelden als bromvliegen maar door haar vader op afstand werden gehouden en door haar moeder werden geanalyseerd met behulp van haar tarotkaarten, totdat er aan die onschuldige flirts een einde kwam toen haar pad werd gekruist door een getalenteerd man van twijfelachtige reputatie, die moeiteloos zijn rivalen verdreef en haar ziel vervulde van grote onrust. Dat was je grootvader Tomás, die in het niets is verdwenen, en als ik hem noem is dat alleen omdat jij iets van hem in je bloed hebt, Paula, nergens anders om. Die man, met zijn snelle geest en zijn scherpe tong, bleek te intelligent en onbevooroordeeld voor die provinciale wereld en was in het Santiago van destijds een vreemde eend. Men dichtte hem een duister verleden toe, er deden geruchten de ronde dat hij tot de vrijmetselarij behoorde, wat hem tot vijand van de Kerk maakte, en dat hij een bastaardzoon verborgen hield. Maar niets van dat alles kon Tata als argument gebruiken om zijn dochter ertoe over te halen die vrijer te laten schieten, omdat het hem aan bewijzen ontbrak en hij er de man niet naar was om zonder grond iemands reputatie te bezoedelen. In die tijd heerste in Chili een sterk ontwikkeld standsbewustzijn – en in zekere zin heerst dat nog steeds –, er waren meer kasten dan in India en voor een ieder bestond een denigrerende term om hem op zijn plaats te

zetten: armoedzaaier, kapsoneslijder, streber, proleet en nog vele andere, totdat men het gelijke niveau van 'mensen zoals wij' bereikte. Personen werden bepaald door hun geboorte: dalen op de sociale ladder was gemakkelijk, maar om op te klimmen had men niet genoeg aan geld, faam of talent, bovendien was daarvoor nog de hardnekkige inspanning van verschillende generaties nodig. Ten gunste van Tomás sprak zijn eerbiedwaardige afkomst, ondanks dat er in de ogen van Tata verdachte politieke antecedenten bestonden. Toen al klonk de naam van een zekere Salvador Allende, oprichter van de Socialistische Partij, die ageerde tegen de privé-eigendom, de conservatieve moraal en het gezag van de werkgevers. Tomás was een neef van dat jonge kamerlid.

Kijk, Paula, hier heb ik een foto van Tata. Deze man, met zijn strenge gelaatstrekken en lichte ogen, een bril zonder montuur en een zwarte pet op, is je overgrootvader. Je ziet hem zitten terwijl hij zijn wandelstok omklemt, en naast hem, leunend tegen zijn rechterknie, staat een feestelijk gekleed meisje van drie jaar oud, bevallig als een miniatuurballerina, dat met lome blik in de lens kijkt. Dat ben jij, achter jullie sta ik met mijn moeder, de stoel verhult mijn buik, ik was toen in verwachting van je broer Nicolás. De foto toont de oude man van voren, en wat opvalt is zijn trotse uitdrukking, die rustige waardigheid van iemand die zichzelf heeft gevormd, hij heeft gewetensvol zijn weg afgelegd en verwacht niets meer van het leven. Ik herinner me hem altijd als een oude man, hoewel hij, op twee diepe groeven bij zijn mondhoeken na, bijna geen rimpels had, met witte leeuwemanen en een plotselinge lach waardoor zijn gele tanden bloot kwamen. Aan het einde van zijn leven liep hij slecht; desondanks stond hij mocizaam op om de vrouwen die op bezoek kwamen te verwelkomen, en als ze vertrokken, bracht hij hen steunend op zijn stok naar het tuinhek. Ik hield van zijn handen, kronkelige eiketakken, sterk en knoestig, evenals van het zijden halsdoekje dat hij altijd en eeuwig om had, en van de

lavendelgeur van de Engelse desinfecterende zeep die hij gebruikte. Hij probeerde met gulle humor zijn nakomelingen zijn stoïcijnse levenshouding bij te brengen; zoals ongerief hem voorkwam als een gezonde zaak, zo vond hij verwarming schadelijk, hij eiste eenvoudig eten – niets geen sausjes of liflafjes – en amusement vond hij maar banaal. 's Morgens verdroeg hij een koude douche, een gewoonte waarin niemand van de familie hem navolgde en die hij tot het einde van zijn bestaan, toen hij op een oude kever leek en gezeten op een stoel de ijskoude straal over zich heen liet komen, onverschrokken bleef volhouden. Hij sprak in categorische gezegden en op elke directe ondervraging antwoordde hij met tegenvragen; daardoor ben ik niet veel over zijn opvattingen te weten gekomen maar leerde ik wel grondig zijn karakter kennen. Let nu eens op mijn moeder, die op deze foto iets over de veertig is en in de bloei van haar leven, ze is naar de mode gekleed in minirok en haar kapsel heeft veel weg van een wespennest. Ze lacht en haar grote groene ogen komen over als twee streepjes die worden omlijst door de rondboog van haar zwarte wenkbrauwen. Dat was de gelukkigste periode van haar leven, ze was klaar met de opvoeding van haar kinderen, ze was verliefd en haar wereldje leek onbedreigd.

Ik zou je graag een foto van mijn vader laten zien, maar die zijn langer dan veertig jaar geleden allemaal verbrand.

Waar ben je, Paula? Hoe zal het met je gesteld zijn als je wakker wordt? Zal je nog dezelfde vrouw zijn of zullen we elkaar opnieuw moeten leren kennen, als twee vreemden? Zal je geheugen onaangetast zijn gebleven of zal ik je geduldig moeten vertellen over de achtentwintig jaar van je leven en over de negenenvertig van het mijne?

God behoeft uw dochter, fluistert don Manuel moeizaam, de patiënt die naast je ligt. Hij is een oude boer die meer-

malen een maagoperatie heeft ondergaan en het gevecht tegen de aftakeling en de dood nog niet heeft opgegeven. God behoeft uw dochter, zei me gisteren ook een jonge vrouw met een baby in haar armen, die van jouw geval had gehoord en naar het ziekenhuis was gekomen om me een hart onder de riem te steken. Zij heeft twee jaar geleden een aanval van porfyrie gehad en lag daarna ruim een maand in coma, het duurde een jaar voordat alles weer normaal was en ze moet de rest van haar leven goed om haar gezondheid blijven denken, maar ze werkt weer, trouwde en kreeg een kind. Ze verzekerde me dat in coma liggen zo iets is als droomloos slapen, een geheimzinnige onderbreking van het leven. Huil maar niet langer, mevrouw, zei ze, uw dochter voelt niets, ze zal op eigen benen het ziekenhuis verlaten en daarna zal ze zich niets meer herinneren van wat haar is overkomen. Elke ochtend dwaal ik over de gangen van de zesde verdieping op zoek naar de specialist om nieuwe details te vragen. Jouw leven ligt in zijn handen, maar ik heb geen enkel vertrouwen in die man, hij gaat voorbij als een windvlaag, afwezig en gehaast, houdt een ergerniswekkende verhandeling over enzymen en geeft me kopieën van artikelen over je ziekte, die ik probeer te lezen maar waarvan ik niets snap. Hij lijkt meer geïnteresseerd in het ontrafelen van de statistieken uit zijn computer en de formules van zijn onderzoeken dan in jouw gekwelde lichaam in dit bed. Zo is de situatie: sommigen komen in korte tijd de crisis te boven terwijl anderen wekenlang op de intensive care liggen, vroeger gingen de patiënten gewoon dood maar tegenwoordig kunnen we hen in leven houden totdat de darmen weer beginnen te werken, zegt hij zonder me aan te kijken. Goed, als het er zo voor staat, dan kan ik alleen maar wachten. Als jij volhoudt, Paula, houd ik ook vol.

Wanneer je wakker wordt, zullen we maanden, misschien jaren nodig hebben om de brokstukken van je verleden aan elkaar te lijmen, of nog beter, kunnen we herinneringen voor

je verzinnen al naar gelang je fantasie; maar voorlopig zal ik je vertellen over mezelf en over andere leden van de familie waartoe wij beiden behoren, vraag me alleen niet heel precies te zijn, want vergissingen zal ik niet kunnen vermijden, veel dingen ben ik vergeten of zijn een eigen leven gaan leiden, ik ben een ramp als het gaat om het onthouden van plaatsen, data en namen, een goed verhaal daarentegen ontglipt me nooit. Terwijl ik naast je zit en op een scherm de lichtgevende lijnen volg die het kloppen van je hart weergeven, probeer ik contact met je te krijgen met behulp van de magische methodes van mijn grootmoeder. Als zij hier was, zou ze mijn boodschappen aan je kunnen doorgeven en me helpen om je vast te houden in deze wereld. Je bent een vreemde reis begonnen door de mist van het onderbewustzijn. Maar waarvoor zoveel woorden als je me toch niet kunt horen? Waarvoor deze bladzijden die je misschien nooit zult lezen? Door mijn leven te vertellen krijgt het vorm, en door mijn herinneringen op te schrijven fixeer ik ze; wat ik niet op papier verwoord, zal worden uitgewist door de tijd.

Vandaag is het 8 januari 1992. Op de dag af elf jaar geleden begon ik in Caracas een brief waarin ik afscheid nam van mijn grootvader, die na een gevecht van een eeuw op sterven lag. Zijn stevige gebeente bleef zich verzetten, hoewel hij er allang klaar voor was om Memé te volgen, die hem vanaf de drempel wenkte. Ik kon niet naar Chili terugkeren, en aangezien hij een gruwelijke hekel aan de telefoon had, vond ik het ongepast hem op te bellen om te zeggen dat hij met een gerust hart kon gaan, want er zou niets verloren gaan van de schat aan anekdotes die hij me gedurende onze lange vriendschap had verteld, ik was niets vergeten. Kort daarop stierf de oude man, maar ik was in de ban van het vertellen geraakt en kon er niet meer mee stoppen, andere stemmen spraken via mij, ik schreef in trance, met het gevoel een bol wol af te wikkelen, en met dezelfde dwangmatigheid als waarmee ik nog steeds schrijf. Aan het eind van

het jaar zaten er vijfhonderd pagina's in een linnen tas en begreep ik dat het geen brief meer was; toen vertelde ik mijn familie schuchter dat ik een boek had geschreven. Hoe heet het? vroeg mijn moeder. We legden een lijst met titels aan, maar er zat er niet één tussen waarover we het eens konden worden, totdat uiteindelijk jij, Paula, een muntje opgooiden om de knoop door te hakken. En zo ontstond mijn eerste roman, die *Het huis met de geesten* werd gedoopt, en begon de ongeneeslijke verslaving aan het verhalen vertellen. Dat boek redde mijn leven. Schrijven is langdurig je blik naar binnen richten, een reis naar de donkerste hopen in jezelf, een langzame overpeinzing. Ik schrijf in stilte, tastend in het duister, en onderweg ontdek ik stukjes waarheid, kleine brokjes kristal die je met één hand kunt omsluiten en die mijn bestaan op deze wereld rechtvaardigen. Mijn tweede roman begon ik eveneens op een 8ste januari en daarna durfde ik, deels uit bijgeloof maar ook uit discipline, niet meer van die geluksdatum af te wijken; ik ben aan al mijn boeken begonnen op een 8ste januari.

Een paar maanden geleden legde ik de laatste hand aan mijn meest recente roman *Het oneindige plan* en sindsdien ben ik bezig geweest me voor te bereiden op deze dag. Ik had alles klaar: onderwerp, titel, openingszin, en toch zal ik dat verhaal voorlopig ongeschreven laten, want sinds je ziek bent, heb ik alleen nog de kracht om bij jou te zijn, Paula. Je slaapt nu al een maand en ik weet niet hoe ik je kan bereiken, ik roep je en roep je, maar je naam sterft weg in het labirint van dit ziekenhuis. Mijn ziel stikt, bedolven onder zand: droefheid is een dorre woestijn. Ik kan niet bidden, mijn gedachten zijn verward, en het zou me al helemaal niet lukken me in het scheppingsproces van een nieuw boek te storten. Ik mat mezelf af met deze pagina's in een onzinnige poging mijn angst te overwinnen, ik heb het idee dat als ik vorm weet te geven aan deze verwoesting, ik jou en mezelf zal kunnen helpen, de nauwgezette oefening van het schrijven kan

onze redding zijn. Elf jaar geleden schreef ik een brief aan mijn grootvader om afscheid van hem te nemen op de drempel van de dood, deze 8ste januari 1992 schrijf ik jou, Paula, om je terug te halen naar het leven.

Mijn moeder was een prachtige jonge vrouw van achttien jaar toen Tata zijn gezin meenam naar Europa op een lange reis, die men destijds maar eens in het leven maakte: Chili bevindt zich aan het einde van de wereld. Hij had het plan zijn dochter op een Engels *college* te doen ter vervolmaking van haar opvoeding en in de hoop dat ze onderwijl haar liefde voor Tomás zou vergeten, maar Hitler gooide roet in het eten, want aan de Côte d'Azur werden ze verrast door de tweede wereldoorlog, die met catastrofaal geweld uitbarstte. Na onvoorstelbare moeilijkheden, zich tegen de stroom in voortbewegend over wegen die zwart zagen van mensen die zich te voet, te paard of in elk beschikbaar voertuig weg haastten, slaagden ze erin Antwerpen te bereiken en aan boord te klimmen van het laatste Chileense schip dat van de aanlegplaats wegvoer. De verschillende dekken en de reddingsloepen werden bezet door tientallen joodse families die op de vlucht waren en hun bezittingen – in sommige gevallen ging het om hele fortuinen – hadden achtergelaten in handen van gewetenloze consuls, die hun voor woekerprijzen een visum hadden verkocht. Bij gebrek aan hutten reisden ze als vee, slapend onder de blote hemel en honger lijdend omdat het voedsel gerantsoeneerd was. Tijdens die smartelijke overtocht troostte Memé de vrouwen die treurden om het verlies van huis en haard en om de onzekere toekomst, terwijl Tata in de keuken eten en dekens probeerde los te krijgen van de bemanning om onder de vluchtelingen te verdelen. Uit dankbaarheid schonk een van hen, die bontwerker van beroep was, Memé een kostbare mantel van grijze astrakan. Ze voeren wekenlang over wateren die on-

veilig werden gemaakt door vijandige duikboten, 's nachts met gedoofd licht en overdag biddend, totdat ze de Atlantische Oceaan achter zich lieten en behouden in Chili aankwamen. Terwijl het schip afmeerde in de haven van Valparaíso was het eerste dat ze ontwaarden de onmiskenbare gestalte van Tomás, in witlinnen pak en met een panamahoed op; toen begreep Tata hoe zinloos het was tegen de mysterieuze bevelen van het lot in te willen gaan en gaf hij, zeer tegen zijn zin, toestemming voor het huwelijk. De plechtigheid vond thuis plaats, in aanwezigheid van de pauselijke nuntius en nog enkele andere publieke personen. De bruid ging gekleed in een eenvoudige japon van satijn en nam een uitdagende houding aan; hoe de bruidegom eruitzag weet ik niet, want die is van de foto afgeknipt, alleen zijn arm staat er nog op. Toen hij zijn dochter naar de salon bracht, waar een met rozen weelderig versierd altaar was geïnstalleerd, bleef Tata onder aan de trap staan.

'Je kunt je nu nog bedenken. Toe kind, denk er alsjeblieft nog eens goed over na en trouw niet. Je hoeft maar een kikk te geven en ik zal ervoor zorgen dat alle gasten weer naar huis gaan en dat het banket naar het weeshuis wordt gebracht...' Zij antwoordde met een ijzige blik.

Zoals mijn grootmoeder was meegedeeld tijdens een spiritistische sessie bleek het huwelijk van mijn ouders vanaf het begin een regelrechte ramp. Mijn moeder ging opnieuw scheep en zette deze keer koers naar Peru, waar Tomás was benoemd tot secretaris van de Chileense ambassade. Ze had een verzameling zware hutkoffers bij zich met daarin haar uitzet en een hele vracht geschenken, zoveel voorwerpen van porselein, kristal en zilver dat we er een halve eeuw later in onverwachte hoeken nog over struikelen. Vijftig jaar diplomatieke bestemmingen op uiteenlopende plekken in de wereld, echtscheidingen en lange ballingschappen hebben de familie niet van die last kunnen bevrijden; ik vrees, Paula, dat je, samen met nog andere afgrijselijke spullen, een lamp met

chaotische nimfen en mollige cherubijnen zult erven die mijn moeder nog steeds heeft. Jouw huis is van een kloosterachtige eenvoud en in je beperkte kleerkast hangen slechts vier blouses en twee broeken, ik vraag me af wat je doet met mijn weggevertjes, je bent net als Memé, die zodra ze van boord ging en voet aan wal zette, haar astrakan mantel uitdeed om hem een bedelende vrouw om te slaan. Mijn moeder was de eerste dagen van haar huwelijksreis zo misselijk van de deining op de Stille Oceaan dat ze haar hut niet uit kwam, en nauwelijks voelde ze zich iets beter en ging ze naar buiten om met volle teugen frisse lucht in te ademen of daar werd haar echtgenoot getroffen door een vreselijke kiespijn. Terwijl zij over het dek slenterde, onverschillig voor de begerige blikken van officieren en matrozen, lag hij te kreunen in zijn kooi. De zonsondergang kleurde de wijde horizon oranje en 's nachts nodigden de brutale sterren uit tot het liefdesspel, maar de kwelling won het van de romantiek. Er moesten drie eindeloze dagen voorbijgaan voordat de patiënt de scheepsarts toestond hem met een tang te verlossen van de pijn, toen pas week de swelling en konden de echtelieden hun huwelijksleven beginnen. De volgende avond verschenen ze gezamenlijk in de eetzaal en namen als gasten van de kapitein aan diens tafel plaats. Na een ceremoniële toost op het pasgehuwde paar verscheen het voorgerecht op tafel: langoustines geserveerd in bokalen van ijsglas. Als een gebaar van kokette intimiteit strekte mijn moeder haar arm uit en prikte een schaaldier van haar mans bord aan haar vork, maar deed dat zo ongelukkig dat een piepklein spatje sauce américaine op zijn stropdas viel. Tomás pakte een mes om er de smet mee af te schrapen maar de vlek werd daardoor juist groter. Toen, tot verbijstering van zijn tafelenoten en tot kwetsing van zijn vrouw, greep de diplomaat met zijn vingers de schaaldieren van zijn bord, wreef ermee over zijn borst en besmeurde zo overhemd, pak en de rest van zijn stropdas, vervolgens streek hij met zijn handen door zijn ge-

vette haar, stond op, groette met een lichte buiging en vertrok naar zijn hut, waar hij de rest van de tocht bleef, verzonken in een koppig stilzwijgen. Ondanks die strubbelingen werd ik op volle zee verwekt.

Mijn moeder was niet voorbereid op het moederschap, in die tijd sprak men tegen ongetrouwde meisjes alleen fluisterend over dat soort dingen, en Memé was niet op het idee gekomen haar te vertellen over de ongepaste dingen die de bijtjes met de bloemetjes uithaalden, omdat haar ziel op andere niveaus rondzweefde en meer geïnteresseerd was in de transparante aard van de verschijningen dan in de groffe realiteiten van deze wereld; desondanks wist ze, zodra ze vermoedde dat ze in verwachting was, dat het een meisje zou worden, ze noemde het Isabel en bracht met haar een dialoog op gang die tot op heden nog steeds niet is verstomd. Door zich vast te klampen aan het wezentje dat in haar schoot groeide, probeerde ze haar eenzaamheid van ongelukkig getrouwde vrouw te compenseren; ze praatte hardop tegen me, tot schrik van de mensen die dachten dat ze aan het ijlen was, en ik neem aan dat ik naar haar luisterde en haar antwoordde, ook al herinner ik me niets meer van die periode in de baarmoeder.

Mijn vader had een uitstekende smaak. In Chili, waar soberheid een teken van verfijning is, is uiterlijk vertoon altijd als een hoofdzonde beschouwd, in Lima daarentegen, zetel van onderkoningen, heeft men juist waardering voor pracht-lievendheid. Hij nam zijn intrek in een woning die niet paste bij zijn bescheiden functie als assistent-secretaris van de ambassade, omringde zich met indiaans huispersoneel, bestelde in Detroit een luxueuze slee en gaf handen vol geld uit aan feesten, cruises en in casino's, zonder dat iemand snapte waar hij het geld vandaan haalde voor dergelijke buitensporigheden. In korte tijd lukte het hem toegang te krijgen tot de crème de la crème van het politieke circuit en de society; van een ieder ontdekte hij de zwakheden en via zijn contac-

ten kwam hij achter zekere indiscrete vertrouwelijkheden en een paar keer zelfs achter enkele staatsgeheimen. Hij werd de nooit ontbrekende gast op de feesten in Lima; de oorlog was in volle gang maar hij wist aan de beste whisky te komen, aan de puurste cocaïne en de meest behaagzieke courtesanes, alle deuren gingen voor hem open. Terwijl hij omhoogklom op de ladder van zijn carrière, voelde zijn vrouw zich gevangen in een uitzichtloze situatie: op twintigjarige leeftijd was ze gebonden aan een gladde kerel van wie ze volkomen afhankelijk was. Wegkwijnend in de vochtige zomerhitte schreven zij en haar moeder elkaar ellenlange brieven, die elkaar kruisten op zee en zoek raakten tussen de postzakken, als was het een gesprek tussen doven. Die sombere missieven die zich op haar bureau opstapelden, wisten Memé uiteindelijk te overtuigen van de ontgoocheling van haar dochter, ze staakte de spiritistische sessies die ze samen met haar drie esoterische vriendinnen van de Witte Broederschap hield, borg de voorspellende kaarten op in een koffertje en vertrok naar Lima in een wankele tweemotorige vliegma-
chine, een van de weinige die nog passagiers vervoerde, aangezien de meeste vliegtuigen vanwege de oorlog waren gereserveerd voor militair gebruik. Ze kwam nog net op tijd voor mijn geboorte. Omdat zijzelf haar kinderen thuis ter wereld had gebracht, bijgestaan door haar man en een vroedvrouw, was ze onthutst over de moderne aanpak in de kliniek. Ze verdoofden de kraamvrouw met een enkele prik, zonder haar de kans te geven de blijde gebeurtenis bewust mee te maken, en zodra het kind er was werd het afgevoerd naar een steriele kraamafdeling. Pas een hele tijd later, toen het waas van de narcose was opgetrokken, lichtte men de moeder in dat ze een dochter had gebaard maar dat ze die, in overeenstemming met het reglement, alleen in de armen mocht houden om haar de borst te geven.

‘Er is iets mee aan de hand en daarom mag ik haar niet zien!’

‘Het is een wolk van een baby,’ antwoordde mijn grootmoeder, die probeerde haar stem overtuigend te laten klinken hoewel ze in werkelijkheid nog niet de gelegenheid had gekregen me goed te bekijken. Vanachter een glazen wand was haar een in een dekentje gewikkeld hoopje getoond dat er in haar ogen niet helemaal menselijk uitzag.

Terwijl ik op een andere verdieping lag te brullen van de honger, worstelde mijn moeder zich woedend uit bed, bereid haar kind desnoods met geweld terug te krijgen. Er kwam een dokter toegesnelde die een aanval van hysterie diagnosticeerde en haar opnieuw een injectie gaf waardoor ze nog eens twaalf uur sliep. Tegen die tijd was mijn grootmoeder ervan overtuigd geraakt dat ze zich in het voorportaal van de hel bevonden, en zodra haar dochter weer enigszins bijkwam, haalde ze een in koud water gedrenkt washandje over haar gezicht en hielp haar met het aantrekken van haar kleren.

‘We moeten hier weg zien te komen. Kleed je aan, dan vertrekken we gearmd als twee vrouwen die op kraamvisite zijn geweest.’

‘Maar moeder, in godsnaam, we kunnen toch niet weggaan zonder het kind!’

‘Dat is waar,’ antwoordde mijn grootmoeder, die waarschijnlijk niet aan dat detail had gedacht.

Ze liepen met vastberaden tred de zaal binnen waar de pasgeborenen in gijzeling werden gehouden, pakten een baby en maakten dat ze wegkwamen zonder achterdocht te wekken. Ze konden wel zien wat het geslacht van het kleintje was door het roze lintje dat het om de pols droeg, maar ze hadden niet de tijd om uit te zoeken of het ook háár kind was, een kwestie die overigens niet van levensbelang was aangezien alle baby’s er op die leeftijd ongeveer hetzelfde uitzien. Het is dus mogelijk dat ze zich in de haast hebben vergist en dat ergens, in mijn plaats, een vrouw rondloopt met helderziende gaven en spinaziegroene ogen. Toen ze veilig

en wel thuis waren, kleedden ze me uit om te zien of alles erop en eraan zat en ontdekten onder aan mijn rug een moedervlek. Dat is een goed teken, verzekerde Memé, we hoeven ons geen zorgen om haar te maken, ze zal gezond en gelukkig opgroeien. Ik ben in augustus geboren van het vrouwelijk geslacht en onder het teken leeuw en als ze me in het ziekenhuis niet hebben verwisseld, heb ik Castiliaans-Baskisch bloed, voor een kwart Frans bloed en verder nog een zekere dosis indiaans bloed – van de Araucano- of Mapuche-indianen – zoals al mijn landgenoten. Ondanks dat ik in Lima ter wereld kwam, ben ik Chileense; ik kom uit ‘een langgerekt bloemblad van sneeuw en wijn en zee’, zoals Pablo Neruda mijn land definieerde, en daar kom ook jij, Paula, vandaan, ook al draag je het onuitwisbare stempel van het Caribische gebied, waar je bent opgegroeid. Het kost je enige moeite onze zuidelijke mentaliteit te begrijpen. In Chili worden de mensen bepaald door de eeuwige aanwezigheid van de bergen, die ons isoleren van de rest van het continent, en door een gevoel van hachelijkheid, dat onvermijdelijk is in een streek vol geologische en politieke rampen. Alles trilt onder onze voeten, we kennen geen vastigheid, als men ons vraagt hoe het gaat, is het antwoord ‘z’n gangetje’ of ‘gaat wel’; we bewegen ons van de ene onzekerheid naar de andere, zetten behoudzaam onze passen in een gebied van halfslachtigheden, niets is scherp, we houden niet van confrontaties, we onderhandelen liever. Wanneer de omstandigheden ons tot het uiterste drijven, worden onze slechtste instincten gewekt en neemt de geschiedenis een tragische wending, want dezelfde mensen die in het dagelijkse leven zachtmoedig lijken, veranderen zodra ze zich verzekerd weten van straffeloosheid en een goed excuus, in bloeddorstige woestelingen. Maar normaliter zijn de Chilenen sober, gereserveerd, vormelijk en doodsbang om de aandacht te trekken, wat voor hen gelijkstaat aan een belachelijk figuur slaan. Daarom geneert de familie zich ook zo voor mij.